

AB ANAYASASININ REDDEDİLME DİNAMİKLERİ VE AB'NİN İZLEDİĞİ YENİ STRATEJİ: LİZBON ANTLAŞMASI

H. Kutay AYTUĞ*

Özet

Avrupa Birliği, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun kuruluşundan itibaren siyasi bir birlik hedefi çerçevesinde sürekli gelişim ve dönüşüm içinde bulunan bir yapı olarak tarih sahnesinde yer almıştır. Altılar Avrupa'sından bugün gelinen noktada yirmi yedi üyeli bir uluslarüstü yapıya dönüşen Birliğin, Nice Antlaşmasıyla yoluna devam edebilmesi oldukça zor görüldüğünden, AB'nin daha demokratik, saydam, etkin ve kolay yönetilebilmesi için mevcut kurucu antlaşmaların yerine geçecek bir Antlaşmanın hazırlanmasına karar verilmiştir. Avrupa Birliği'ndeki demokrasi açığı üzerine yöneltilen eleştiriler, alınan kararların yeterince demokratik, saydam ve halka yakın olmaması nedeniyle başarısı tartışmalı hale gelen hükümetlerarası konferanslar yerine, Anayasa'nın yapım sürecinde Temel Haklar Şartının hazırlanmasında kullanılan Kurultay tekniği tercih edilmiştir. Bununla birlikte tüm çabalara ve demokratik katılım süreçlerine rağmen hazırlanan Anayasa gerek Fransa gerekse arkasından gelen Hollanda'daki halk oylamalarında reddedilmiştir. Bu çalışmada öncelikle Anayasanın yapım süreci ve Kurultay çalışmaları incelenmiştir. Daha sonra, Eurobarometre'nin verileri çerçevesinde Anayasanın reddedilme dinamikleri ortaya konulmuş, sonrasında ise 1990'lı yıllardan itibaren önemini kaybetmiş bir hükümetlerarası yaklaşım tarzı olan İhtiyari Uzlaşma "Permissive Consensus" kavramına dönüş ve Avrupa halklarından oldukça uzak bir şekilde oluşturulan Anayasa yerine geçecek olan Lizbon Antlaşması incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB Anayasası, Kurultay, Anayasa'nın reddedilmesi, İhtiyari Uzlaşma, Lizbon Antlaşması

THE DYNAMICS OF THE REJECTION OF EU CONSTITUTION AND THE NEW STRATEGY WHICH EU FOLLOWS: LISBON TREATY

Abstract

The European Union has played a crucial role in history as a constantly growing and evolving organization with the aim of a political union since the foundation of European Coal and Steel Community. The Union, started with the original Six and transformed into a supranational 27-member organization, finds it difficult to follow its path in the framework of Nice Treaty. Therefore, in order to govern the EU in a more democratic, transparent and effective way, the members decided to prepare a Treaty to replace all the existing founding Treaties. Due to the criticisms against the democratic deficit of the Union, the undemocratic and non-transparent decisions taken and

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Doktora Öğrencisi, 0505 332 88 32, kutayaytug@yahoo.com

intergovernmental conferences whose achievement has become controversial, Convention method which was used to prepare The Charter of Fundamental Rights was preferred in the Constitution process. In spite of all the efforts towards democratic participation, the Constitution was rejected in French and Dutch referenda. The aim of this study is to analyze the preparation process of the Constitution and Convention works and the rejection dynamics of the Constitution in the framework of Eurobarometer data. Rising of Permissive Consensus, an intergovernmental approach lost its importance since 1990s and the Lisbon Treaty which is to replace the Constitution were also analyzed.

Key words: EU Constitution, Convention, The rejection of the Constitution, Permissive Consensus, Lisbon Treaty

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT)nun başlangıcından beri sürekli gelişim ve dönüşüm içinde bulunan bir yapı olarak tarih sahnesinde yer almıştır. Bugün gelinen noktada 27 üyeli bir uluslarüstü yapıya dönüşen Birliğin, Nice antlaşmasıyla yoluna devam edebilmesi oldukça zor görüldüğünden, AB'nin daha demokratik, saydam, etkin ve de kolay yönetilebilmesi için mevcut kurucu antlaşmaların yerine geçecek bir Antlaşmanın¹ hazırlanmasına karar verilmiştir. Sürecin daha demokratik saydam ve halka yakın olabilmesi için daha önceleri kullanılan ve *İhtiyari Uzlaşma* “*Permissive Consensus*” düşüncesine dayanan hükümetlerarası yaklaşım yerine Temel Haklar Şartının hazırlanmasında kullanılan Kurultay tekniği tercih edilmiştir. Bununla birlikte tüm çabalara ve demokratik katılım süreçlerine rağmen hazırlanan Anayasa gerek Fransa gerekse arkasından gelen Hollanda'daki halk oylamalarında reddedilmiş ve süreç askıya alınmıştır. 2007 yılında Almanya'nın dönem başkanlığında kurucu antlaşmaların yeniden düzenlenmesi konusu masaya yatırılmış ve Lizbon Antlaşması adıyla anılan Reform Antlaşması hazırlanmıştır. Bu çalışmada AB'nin Anayasayı hazırlama sürecinden başlayarak, reddedilmesi, Fransa ve Hollanda'daki halk oylamalarından “Hayır” sonucunun çıkmasının dinamikleri, daha sonrasında Birliğin izlediği strateji ve Lizbon antlaşmasının getirdiği temel değişiklikler incelenecektir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ANAYASA DÜŞÜNCESİNİ SOMUTLAŞTIRAN GELİŞMELER

Avrupa bütünleşmesi ve bu bütünleşmenin temel bir metne oturtulması düşüncesi yeni değildir. Avrupa Toplulukları bir uluslararası hukuk tekniği olan kurucu antlaşmalarla kurulmuş ve bu antlaşmalar aslen Topluluğun anayasası işlevini görmüştür. Kurucu antlaşmalar zaman içinde periyodik olarak düzenlenmiş olmakla beraber Amsterdam ve Nice Antlaşmalarından elde edilen sonuçların mütevazı olması ile o güne kadar antlaşmalarda yapılan düzenlemelerde kullanılmış olan *Hükümetlerarası Konferans* tekniğinin başarısı sorgulanmaya

¹Orijinal adı “*Avrupa Birliği İçin Anayasa Oluşturan Antlaşma*” bu çalışmada bundan böyle, “AB anayasası veya sadece anayasa adlarıyla anılacaktır.

başlanmış; bunun sonucunda da Temel Haklar Şartının hazırlanmasında kullanılmış olan *Kurultay* tekniğinin Avrupa için temel bir metin olması planlanan Anayasa taslağında kullanılmasına karar verilmiştir (Tezcan, 2003, a).

Aslında eski Doğu Bloğunun yıkılmasından sonra ortaya çıkan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, bir gün AB'nin tam üyesi olacakları olgusu; 1990'lı yılların başından beri Avrupa'nın gündeminde olan kurumsal reformun en önemli nedenlerinden biri olmuştur². Bu konuda yapılan tüm çalışmalara rağmen Amsterdam Zirvesinde³ bir uzlaşya varılamamış ve yeniden toplanacak olan Hükümetlerarası Konferansla, Nice Antlaşmasına zemin hazırlanmıştır. Nice Antlaşmasıyla 2004 yılında Birliğe tam üye olacak ülkelerin, kurumsal yapıda nasıl yer alacakları belirlenmiştir. Bu önemli adıma rağmen özellikle İngiltere'nin dayatmaları nedeniyle vergilerle ilgili konularda ve sosyal güvenlik alanında ilerleme kaydedilememiş; ayrıca ekonomik ve sosyal uyum politikası, vize, iltica, göç ve kişilerin serbest dolaşımıyla ilgili diğer konularda nitelikli çoğunluğa geçiş konusu ileriki tarihlere ertelenmiştir (Tezcan, 2003b:76-77).

3. AVRUPA BİRLİĞİ İÇİN ANAYASA OLUŞTURAN ANTLAŞMANIN HAZIRLANMASI

Daha beşinci genişleme dalgası fiilen tamamlanmadan, Aralık 2000'de Nice Zirvesinde Birliğin geleceği hakkında daha geniş ve derinlemesine tartışmaların yapılp, kurucu antlaşmaların yeniden gözden geçirilmesine karar verilmiştir. Nice Antlaşmasına ekli 23 numaralı bildirmede bu süreç için üç aşama öngörülmüştür. Buna göre birinci aşamada herkesin ve her kurumun katılabileceği bir tartışma ortamı yaratılacaktı. Bir sonraki aşamayı oluşturacak ve 2002-2003 yıllarını kapsayacak olan ikinci aşamanın uygulama şekli 2001'deki Laeken Zirvesinde⁴ belirlenecekti. Son aşamada ise kurucu antlaşmalarda yapılacak

² Soğuk Savaşın bitmesinin ardından ortaya çıkan durumda; Doğu Avrupa ülkelerinin başlattığı siyasi ve ekonomik dönüşüm, eski komünist ülkelerin serbest piyasa ekonomisi düzeni ve demokrasi oluşturmak için AB ve üye devletlerine yönelttikleri talep, Avrupa Birliği üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur (Kahraman, 2003: 359). Bu koşullarda 1991 yılından itibaren Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle imzalanmaya başlayan Avrupa Antlaşmaları olarak da ifade edilen; ortaklık antlaşmaları, bu ülkelerle topluluk ve de daha sonra AB arasındaki ikili ilişkilerin temelini oluşturmuştur (Dinan, 2005: 97).

³ Bu zirvede karara bağlanan, 2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasının amacı; AB'yi bu konuda giderek daha çok şüphesi artan buna karşılık, ilgisi azalan vatandaşlar nezdinde daha anlaşılır ve ilgi çekici kılmak ve doğuya doğru genişlemenin yaratacağı güçlüklerle karşı hazırlamaktır. Uzun çalışmalara rağmen dönemin siyasi ikliminin elverişsizliği yüzünden arzu edilen başarıyı sağlayamamış, bununla birlikte birkaç büyük nitelikte değişiklik getiren fakat kilit nitelikteki kurumsal sorunların üstünü örten bir antlaşma şeklinde hayat bulmuştur. (Dinan, 2005: 56-57).

⁴ Laeken bildirgesi ve AB'nin geleceğiyle ilgili tartışmalar için bkz, Stubb (2002: 5-16), "Debating the Future of the European Union: From Laeken to IGC 2004"

değişikliklere karar verilmesi için 2004 yılında Hükümetlerarası konferans toplanacaktı (Tezcan, 2004:231).

Öngörüldüğü üzere birinci aşama Laeken Zirvesi öncesi tamamlanmış, Zirvede Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik Bildirge kabul edilmiştir. Bu Bildirgede, Birliğin daha demokratik, saydam ve etkin olması ve de Avrupa yurttaşları için bir Anayasa oluşturulması yönünde karar alınmıştır. Bu çerçevede Anayasanın hazırlanması için bir Kurultay⁵ (Konvansiyon) toplanmasına karar verilmiş, söz konusu Kurultay 28 Şubat 2002'de toplanmış ve 15 ay süren çalışmanın ardından 15 Haziran 2003 de çalışmalarını tamamlamıştır (Tezcan, 2004: 232).

Kurultay süresince, Birlikteki çeşitli baskı gruplarının farklı tercihleri nedeniyle AB bütünleşmesini açıklamaya çalışan Federalizm, Konfederalizm, İşlemselcilik, İşlevselcilik, Yeni-işlevselcilik, Liberal Hükümetlerarasıcılık, Çok Düzeyli Yönetişim ve Sosyal İnşacılık gibi kuram ve yaklaşımlar nihai metinde etkisini göstermiştir⁶. Bununla birlikte asıl mücadele, özellikle, daha ileri bir bütünleşme modeli olan federalist yaklaşımla⁷ konfederalizm arasında geçmiştir (Öztaş, 2005: 87). Anayasa üzerindeki tartışmaların sonucunda 17-18 Haziran 2004 tarihinde Brüksel'de uzlaşma sağlanınca o dönemdeki 25 üye ülke tarafından 29 ekim 2004'de Roma'da imzalanan (Çelik, 2005: vii) metin "*federalleşme süreci içinde olan bir konfederasyon*"(Uygun, 2005) şeklinde doğmuştur.

4. AB ANAYASASININ ONAYLANMA SÜRECİ VE FRANSA İLE HOLLANDA HALKOYLAMALARINDAKİ "HAYIR" SONUCU

12 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Anayasa'nın, yürürlüğe gireceği tarih olarak Anayasal Antlaşma'da 1 Kasım 2006 belirtilmiştir (madde IV-447). Ancak Anayasa'nın yürürlüğe girebilmesi için tüm

⁵ Kurultay'da AB üyesi hükümetlerden bir, ulusal parlâmentolardan iki temsilci ile Avrupa Parlâmentosu ve Avrupa Komisyonu temsilcileri yer almıştır. Ayrıca Kurultay'da 13 aday ülkenin temsilcileri, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Ombudsmanı, Sivil Toplum Örgütleri ve Üniversiteler gözlemci statüsünde temsilci bulundurmışlardır. Kurultayın yapısı ve işleyişi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kumrulu (2003: 163-191), "Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon"; Hoffman (2002: 677-681), "The Convention on the Future of Europe-Thoughts on the Convention Model" ve Editorial, (2002: 677-681) "What is Going on at the European Convention".

⁶ AB bütünleşmesini açıklamaya çalışan bu kuram ve yaklaşımların hiç biri mevcut bütünleşmeyi tam olarak izah edememelerine ve çoğu zaman birbirlerini eleştirmelerine rağmen bütünleşmenin geldiği durumun daha sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunurlar (Jachtenfuchs, 2002: 651).

⁷ Anayasanın hazırlanma süresince oldukça tartışılan ve nihai metinde ağırlığı oldukça hissedilen federalizm için bkz; Burgess (2004: 25-41), "Federalism; Sangiovanni (2006: 18-24), *Debates on Euroean Integration A reader*; Rosamond (2000:199), *Theories of European Integration*; Karakaş (2002:12), *Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon*; Evran (2005:7), "Avrupa Birliği'nde Anayasal Hareketler"; Kırkpınar (2005:60), "Avrupa Birliği-Türkiye Bütünleşme Sürecinde Türkiye'nin Ulusal Egemenlik Anlayışında Ortaya Çıkacak Değişimler.

üye ülkeler tarafından onaylanması gerekmektedir. Üye ülkeler, kendi Anayasaları tarafından belirlenen sisteme göre –parlamento veya halkoylaması kanalıyla- onay sürecine başladıklarında, Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumlarda “Hayır” sonucunun çıkması üzerine⁸ 16-17 Haziran 2005 tarihlerinde Brüksel’de düzenlenen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi’nde, AB Anayasası onay sürecine ilişkin olarak, halkoylamalarından çıkan “Hayır” sonuçlarının üye ülkeler arasında “domino etkisi” yaratmasını önlemek için onay sürecine bir yıl ara verilmesine karar verilmiştir (Aytuğ, 2006:192).

Fransız ve Hollandalı seçmenlerin Anayasa’ya “Hayır” demesiyle ilgili değerlendirmelere bakıldığında, gerek Eurobarometre’nin sonuçları, gerekse bu veriler üzerine değerlendirme yapan akademik çalışmalarda ortaya çıkan genel kanı; özellikle genç seçmenler arasında neye oy verdikleri ile ilgili büyük bir bilgi eksikliğinin olduğu yönündedir. Yapılan değerlendirmelere göre, evet sonucunun çıktığı İspanya da dâhil olmak üzere tüm ülkelerde seçmenler Anayasanın içeriğiyle doğrudan ilgili olmayan nedenler ile kararlarını vermiştir (Best, 2005: 181).

Seçmenlerin halkoylamasında Anayasayı reddetmesinin nedenleri yorumcular tarafından aşağıdaki şekilde değerlendirilmektedir (Miller, 2005: 14);

- Ulusal kimliğin ve egemenliğin erozyonu,
- AB ile ilgili genel huzursuzluk ve endişeler,
- Bürüksel kaynaklı yasal düzenlemelerin miktarı ve ortak politika alanlarının sayısındaki artış,
- Türkiye’nin Birliğe tam üyeliği,
- Anglosakson tipi ekonomik liberalizasyonun sistemi giderek daha fazla sosyal Avrupa modelinden uzaklaştırması,
- Küreselleşme,
- Avrupa’daki ulusal etkinin azalması,
- AB bütünleşmesinin çok hızlı gitmesi,
- AB’de mevcut olan demokrasi açığı sorunu ve
- Avro.

4.1. Fransa’daki Halkoylamasının Dinamikleri

Fransız seçmenin Anayasanın onaylanması ile ilgili olan halkoylamasına katılım oranına bakıldığında, son Avrupa Parlamentosu seçimlerinin oldukça üzerinde gözlenmiştir. Bununla birlikte, daha önceki yıllarda yapılan AB ile ilgili

⁸ Fransa’da 29 Mayıs 2005’de yapılan halkoylamasına seçmenlerin %70’i katılmış ve % 54,78’si hayır oyu kullanmıştır. Hemen akabinde 1 Haziran 2005’de Hollanda’da yapılan halkoylamasında ise seçmenlerin % 62,8’i katılırken katılımcıların %61,6’sı hayır oyu kullanmıştır (İKV, 2007).

iki büyük halkoylamasıyla (1972 Genişleme ve 1992 Maastricht) karşılaştırıldığında, önemli bir fark göze çarpmamaktadır (Eurobarometer, 2005a:4).

Tablo 1: Fransa'daki Avrupa Seçimlerine Katılanların Evrimi:

29 Mayıs 2005 Avrupa Anayasası	%69,34
13 Haziran 2004 Avrupa Seçimleri	%42,76
20 Eylül 1992 Maastricht Antlaşması	%69,69
23 Nisan 1972 Avrupa Genişlemesi	%60,24

Kaynak: Eurobarometer, "The European Constitution post-referendum survey in The France", June 2005, s.4.

Oylamaya katılmayanlara, katılmama nedenleri sorulduklarında, % 66'lık bir seçmen kitlesi, kendilerini bir şeyin oy vermektan alıkoyduğunu, % 60'lık bir kısım ise katılmamalarının ana nedeni olarak metni karmaşık bulduklarını ifade etmiştir. Ayrıca ankete katılan her iki kişiden biri (%49), Anayasa oylaması hakkında yeterince bilgilendirilmedikleri için oy kullanmadıklarını söylemiştir. Yine ankete göre, oylamaya katılmayan %30'luk bir kesim, halkoylamasının hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini, %26'lık bir kesim ise halkoylamasından kesin "Hayır" sonucu çıkacağı için oylamaya katılmamıştır. Fransız halkındaki ilgi eksikliğini gösteren bir diğer ifade ise, %29'unun genel politik konularla ilgilenmediğini, %24'nün Anayasa, %21'nin ise AB işlerine ilgisiz olduklarını belirtmesidir. Ayrıca ankete katılanların %29'u hükümet ve cumhurbaşkanını cezalandırmak için oy kullanmadıklarını belirtmiştir. Son olarak da oy kullanmayanların %14'lük bir kısmı AB'ye ve Anayasaya karşı olduklarını söylemişlerdir (Eurobarometer, 2005a:7).

Tablo2:Fransız Seçmenlerin Halkoylamasına katılmama Nedenleri:

Herhangi bir nedenden oy kullanamayanlar	%66
Metnin çok karmaşık olması	%60
Yeterince bilgilendirilmemeleri	%49
Oylamanın hiçbir şeyi değiştirmeyeceğine inanmaları	%30
Politika ve genel seçimler ile ilgilenmemeleri	%29
Hükümeti veya Cumhurbaşkanını cezalandırmak	%27
Her durumda hayır sonucunun çıkacak olması	%26
Avrupa Anayasasıyla ilgilenilmemesi	%24
Avrupa işleriyle ilgilenilmemesi	%21
Avrupa'ya AB'ye ve Avrupa'nın inşasına karşı olmak	%14

Kaynak: Eurobarometer, "The European Constitution post-referendum survey in The France". June 2005. s.7

Oy kullanan Fransız seçmenlerden evet oyu verenlere neden Anayasayı destekledikleri sorulduğunda iki temel tercih sebebi ortaya çıkmıştır. Birincisi, %39 ile Anayasa'nın Avrupa'nın yapısını sağlamlaştırmak için hayati bir önem taşıyor olması ve %16 ile Avrupa'nın inşasına verilen destektir. İkinci tercih sebebi ise, %12 ile Anayasanın, Fransa'nın AB içindeki rolünü kuvvetlendireceklerine olan inanç ve %11 ile AB'yi ABD'ye karşı daha güçlü kılacağına olan inançlarıdır (Eurobarometer, 2005a:16).

Tablo 3: Fransız Seçmenlerin Halkoylamasında “Evet” Oyu Kullanma Nedenleri:

Avrupa'nın inşasının devamı için gerekli olması	%39
Her zaman Avrupa'nın inşasını desteklemeleri	%16
Fransa'nın Dünya'daki ve Birlikteki rolünü güçlendirmek	%12
AB'yi ABD karşısında güçlendirmek	%11
Gelecek nesiller için	%11
AB'nin siyasi bütünleşmesinde ilk adım	%8
Fransa'nın ekonomik ve sosyal durumunu güçlendirmek	%8
Avrupa kurumlarının daha iyi işlemesi için	%7
Sosyal Avrupa'nın sembolü için ilk adım olması	%7
Avrupa kimliği hissini kuvvetlendirmesi	%6
Avrupa barışı için	%6
Cumhurbaşkanını, hükümeti ve belirli partileri desteklemek	%5
Yeni üyelerin bütünleşmesinin yönetilmesi için gerekli olması	%4
Gerçek bir Avrupa vatandaşlığı yaratması	%4
Avrupa'daki demokrasiyi güçlendirmesi /vatandaşlara danışması	%4
Metinde olumsuz bir şey görmemeleri	%3
Diğer	%25
Mevcut Değil/ Bilinmiyor	%2

Kaynak: Eurobarometer, “The European Constitution post-referendum survey in The France”, June 2005, s.16.

Fransa'da 29 Mayıs 2005 tarihindeki halkoylamasında “Hayır” oyu kullanan seçmenlerin bu tercihlerinin altında yatan nedenlerin çoğu, ankete göre ulusal ve/veya sosyal konular ile ilgilidir. “Hayır” oyu kullanan seçmenlerin %31'lik bir kısmı, Anayasanın istihdam üzerine olumsuz bir etkisi olduğunu düşündüklerini belirtirken, %26'lık bir kısmı Fransa'daki işsizliğin çok yüksek olduğu gerekçesiyle “hayır” oyu kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca yine Eurobarometre'nin anketine göre, 18-24 yaş ile 40-54 yaş arasındaki hayır oyu kullananlar, beden işçileri ve kırsal bölgelerde yaşayan seçmenler istihdam üzerindeki olumsuz etkilerine karşı daha hassas bir davranış eğilimi göstermiştir. Bunlara ilaveten, Anayasanın aşırı liberal olması (%19), sosyal Avrupa'nın Anayasa'da yeterince yer bulmaması daha çok erkekler ve şehirde yaşayan seçmenler tarafından “hayır” nedeni olarak ifade edilmiştir. Ayrıca seçmenlerin “hayır” oyu vermesinin nedenleri arasında Fransız siyasi liderlerine olan muhalefet (%18, 40 yaş ve üzeri seçmenlerde %21) ve Anayasa metninin karmaşıklığı (%12) bulunmaktadır. Diğer konular ise %10'nun altında kalan nedenlerdir. Oylama öncesinde Türkiye'nin tam üyelik konusu önemli sayılabilecek bir tartışma konusu yapılmış olsa da, ankete göre Anayasanın reddedilme nedenleri arasında %6'lık bir paya sahip olmuştur (Eurobarometer, 2005a:18).

Tablo 4: Fransız Seçmenlerin Halkoylamasında “Hayır” Oyu Kullanma Nedenleri:

Fransa'daki istihdam üzerinde olumsuz etkisi	%31
Fransa'daki ekonomik durumun çok zayıf olması ve yüksek işsizlik	%26
Taslağın ekonomik açıdan aşırı liberal olması	%19
Cumhurbaşkanına, ulusal hükümete ve bazı partilere muhalefet	%18
Avrupa'nın yeterince sosyal olmaması	%16
Metnin çok karmaşık olması	%12
Türkiye'nin tam üyeliğine muhalefet	%6
Ulusal egemenliğin kaybı	%5
Bilgi eksikliği	%5
Avrupa'ya / Avrupa'nın inşasına ve bütünleşmesine karşı olmak	%4
Metinde olumlu bir şey görememek	%4
Taslak Avrupa'yı çok ileri bir aşamaya taşıyor	%3
Gelecek genişlemeye muhalefet	%3
Yeterince demokratik olmaması	%3
Aşırı teknokratik, hukuki ve çok fazla düzenlemenin olması	%2
Bolkestein yönergesine karşı olmak	%2
Avrupa siyasi birliğini/Avrupa federal devletini / Birleşik Avrupa devletlerini istememek	%2
Taslak yeterince ilerleme getirmiyor	%1

Kaynak: Eurobarometer, “The European Constitution post-referendum survey in The France”, June 2005, s.18.

Sonuç olarak, halkın %70'inin oylamaya katıldığı Fransa'da Anayasa Taslağını destekleyenlerin daha ziyade bu sürecin devam etmesi ve AB'nin ABD karşısında güçlenmesi arzusu ile hareket ettikleri görülmektedir. Ayrıca, Fransız seçmen ulusal çıkarlarını ön planda tutarak, Fransa'nın Birlik içinde güçlenmesini istemektedir. Öte yandan, reddedilme nedenleri analiz edildiğinde, daha çok sosyal ve ekonomik unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. Oylamaya katılanların % 76 gibi önemli bir kısmı Fransa'nın ekonomik durumunun zayıf olması, aşırı liberal olarak değerlendirilen bu taslağın ekonomik durum ve istihdam üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler gibi kaygılarla Anayasayı reddetmektedir.

4.2. Hollanda'daki Halkoylamasının Dinamikleri

1 Haziran 2005'de Hollanda'da yapılan halkoylamasına %62,8 gibi yüksek bir katılım gerçekleşirken, oy kullananların %61,6'sı anayasaya “Hayır” demiştir. Eurobarometre tarafından yapılan anketin sonuçlarına göre, seçmenlerin halkoylamasına katılmamalarının arkasında yatan ana neden (katılımcıların %51'i için) insanların anayasa hakkında yeterince bilgilendirilmemeleridir.⁹ Yine ankete göre katılımcıların %41'i kendilerini oy kullanmaktan alıkoyan bir şey olduğunu söylerken, %23'ü Avrupa Anayasasıyla ilgilenmediğini belirtmiştir.¹⁰ Anayasa'nın aşırı karmaşık olduğunu düşündükleri için oy kullanmayan seçmenler (%26) arasında, %29 ile bayanlar, %33 ile 25-39 yaş grubu (ki bunların %35'i düşük seviyede eğitilmiş), %35'i işçi, %32'si ise beden işçisi olarak öne çıkmaktadır.

⁹ Katılımcıların verdikleri cevaplara göre yapılan ayrıntılı sosyoekonomik sınıflandırma için bkz. Eurobarometer (2005b: 3-4) *The European Constitution: Post-referendum Survey in The Netherlands*.

¹⁰ Bu kişilerin %48'lik bir kısmı sadece 15 yaşına kadar okula gitmiştir.

Ayrıca bu sonuçlara göre oy kullanmayanların ortalama %26'sı oylamanın bir şey değiştirmeyeceğini düşünürken, bu kamı 55 yaş ve üstünde %35, düşük eğitimlilerde %39 gibi genel ortalamanın üstünde bir değer almıştır (Eurobarometer, 2005b:6).

Tablo 5: Hollandalı Seçmenlerin Halkoylamasına Katılmama Nedenleri:

Yeterince bilgilendirilmemeleri	%51
Herhangi bir nedenden oy kullanamayanlar	%41
Oylamanın hiçbir şeyi değiştirmeyeceğine inanmaları	%26
Anayasa'nın çok karmaşık olması	%26
Genel olarak politika ve seçimle ilgilenmemeleri	%24
Avrupa Anayasasıyla ilgilenmemeleri	%23
Her durumda hayır sonucunun çıkacak olması	%23
Avrupa işleri ile ilgilenilmemesi	%21
Avrupa'ya AB'ye ve Avrupa'nın inşasına karşı olmak	%16
Hükümeti cezalandırmak	%14
Fransa "Hayır" dediği için oy kullanmanın bir anlamının olmaması	%44

Kaynak: Eurobarometer, "The European Constitution: Post-referendum Survey in The Netherlands", June 2005, s.5.

"Evet" oyu veren seçmenlere nedenleri sorulduğunda, birincil sebep olarak (%24 ile) Avrupa'nın inşasına devam etmek için anayasanın zorunlu olduğuna olan inançları gelmektedir. Ayrıca evet oyu kullanan seçmenlerin %13'ü, Anayasa'nın Avrupa kimliğini kuvvetlendireceğini düşünürken, yine %13'ü Anayasanın Hollanda'nın birlik içinde ve dünyadaki rolünü kuvvetlendireceğine olan inançlarını belirtmiştir. Bunlara ilaveten, evet oyu kullananların %12'si Avrupa Kurumlarının daha iyi işlemesi için Anayasa'yı desteklemiştir. Aşağıdaki grafikte gösterilen diğer önemli nedenler ise; Anayasanın siyasi birliğe giden yolda ilk adım olması (%10), AB'yi ABD'ye karşı güçlendirecek olması (%10), ekonomik ve istihdamdaki durumu/ ekonomik işbirliğini güçlendireceği düşüncesidir (Eurobarometer, 2005b: 13).

Tablo 6: Hollandalı Seçmenlerin Halkoylamasında “Evet” Oyu Kullanma Nedenleri:

Avrupa'nın inşasının devamı için gerekli olması	%24
Avrupa kimliği hissini kuvvetlendirmesi	%13
Halkların Birlikteki ve Dünya'daki rolünü kuvvetlendirmesi	%13
Avrupa kurumlarının daha iyi işlemesi için	%12
AB'nin siyasi bütünleşmesinde ilk adım	%10
AB'yi ABD karşısında güçlendirmek	%10
Ekonomik ve istihdam durumu / Avrupa' da ekonomik işbirliğini güçlendirmesi	%10
Her zaman Avrupa'nın inşasını desteklemeleri	%7
Şiddet, suç ve terörizme karşı işbirliğini güçlendirmesi	%7
Avrupa'da demokrasi güçlendirmesi / vatandaşlara dayanması	%6
Avrupa barışı için	%6
Yeni üyelerin bütünleşmesinin yönetilmesi için gerekli olması	%5
Hükümeti / siyasi partileri desteklemek	%5
Gelecek nesiller için	%5
Metinde olumsuz bir şeyin görülmemesi	%4
Avrupa'nın inşasına devam etme zorunluluğu	%4
Gerçek Avrupa vatandaşlığını yaratması	%3
Hollanda'daki ekonomik ve sosyal durumu güçlendirmesi	%3
Bilen kişiler ve politikacılar tarafından yönlendirilmeleri	%3
Gerçekleşecek olan Anayasa'ya muhalefet etmemeleri	%3
Çevre ile ilgili düzenlemeleri güvence altına alması	%2
Ortak bir iltica politikası için	%2
“Hayır” oy kullanan geniş kitleye ait olmadıklarını düşünmeleri	%2
Diğer	%2
Mevcut Değil/Bilinmiyor	%1

Kaynak: Eurobarometer, “The European Constitution: Post-referendum Survey in The Netherlands”, June 2005, s.13.

“Hayır” oyu kullananlar için, temel neden olarak %32 ile bilgi eksikliği konusu karşımıza çıkmaktadır. “Hayır” oyu kullananların belirttiği ikinci önemli neden ise, %19 ile ulusal egemenliğin kaybıdır. Ayrıca %14 ile ulusal hükümete ve siyasi partilere yapılan muhalefet, %13 ile Avrupa'nın vergi ödeyen Hollandalılar için çok maliyetli olması da önemli sayılması gereken nedenlerdendir. Bunun dışındaki nedenler %10'un altında kalan nedenlerdir (Eurobarometer, 2005b: 15)

Tablo 7: Hollandalı Seçmenlerin Halkoylamasında “Hayır” Oyu Kullanma Nedenleri:

Bilgi eksikliği	%32
Ulusal egemenliğin kaybı	%19
Ulusal hükümete ve bazı partilere muhalefet	%14
Avrupa'nın çok pahalı olması	%13
Avrupa'ya / Avrupa'nın inşasına ve bütünleşmesine karşı olmak	%8
Hollanda'daki istihdam üzerine olumsuz etkisi, Hollanda firmalarının yeniden lokasyonuna ve iş kaybına neden olacak olması	%7
Metinde olumlu bir şey görememek	%6
Taslak Avrupa'yı çok ileri bir aşamaya taşıyor	%6
Aşırı teknokratik, hukuki ve çok fazla düzenlemenin olması	%6
Gelecek genişlemeye muhalefet	%6
Yeterince demokratik olmaması	%5
Aşırı karmaşık olması	%5
Taslağın ekonomik açıdan aşırı liberal olması	%5
Hollanda'da ekonomik durumun çok zayıf ve de aşırı işsizliğin olması	%5
Avrupa siyasi birliğini/Avrupa federal devletini / Birleşik Avrupa devletlerini istememek	%5
Avrupa aşırı hızlı geliyor	%5
“Evet” kampanyasının yeterince ikna etmemesi	%5
Anayasa'nın dayatılması	%5
Hollanda'nın kendi problemlerine odaklanmasının gerekliliği	%4
Brüksel'e güvenmemek	%4
Türkiye'nin tam üyeliğine muhalefet	%3
Hollandalı kimliğinin kaybı	%3
Avrupa'nın yeterince sosyal olmaması	%2
İnsan ve hayvan haklarıyla ilgili bir şeyin olmaması	%2
“Hayır” kampanyasından etkilenmeleri	%2
Diğer	%7
Mevcut Değil/ Bilinmiyor	%2

Kaynak: Eurobarometer, “The European Constitution: Post-referendum Survey in The Netherlands”, June 2005, s.15.

Sonuç olarak, Hollandalı seçmenin evet oyu kullanma nedenleri Fransa'yla karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, benzer tezlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Avrupa'nın inşasının devam etmesi gerekliliği, Hollanda'nın Birlikteki ve dünyadaki rolünün kuvvetlenmesi, siyasi bütünleşme ve ABD karşısında güçlenmek. Bu konudaki en belirgin farklılık Hollandalı seçmenin “Avrupa kimliği hissini kuvvetlenmesi”ni Fransızlara göre daha önemli bir neden olarak görmesinde ortaya çıkmaktadır.

Anayasanın reddedilme nedenleri analiz edildiğinde ise, Fransa'dan farklı olarak “bilgi eksikliği” ağırlıklı bir neden olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal egemenliğin kaybına ilişkin endişelerin de Fransa'dan yüksek olduğu gözlenmektedir. Ekonomik ve siyasi nedenler ise bu nedenlerin gerisinde kalmaktadır.

5. FRANSA VE HOLLANDA'DAKİ "HAYIR" SONUCUNDAN SONRA AVRUPA'NIN İZLEDİĞİ STRATEJİ VE LİZBON ANTLAŞMASI

Anayasanın, Fransa ve Hollanda'da yapılan halkoylamalarında reddedilmesinden sonra ortaya çıkan durumda, Layken Bildirgesiyle (Aralık 2001) somutlaşan anayasa yapma girişimi en azından şu an için rafa kaldırılmış gibi görülmektedir. Böylece anayasal reform ile Birliğin daha demokratik, saydam ve etkin olması ve de Avrupa Yurttaşlarına daha yakın durmasını sağlayacağı, normatif temellerini daha da güçlendireceği yönündeki düşünceler şüpheli bir hale gelmiştir (Hurrelmann, 2007: 343-344).

Halkoylamalarından "Hayır" sonucunun çıkmasının ardından, Birliğin derinleşmesine devam edebilmesi için Temel Haklar Şartının ve Anayasanın hazırlanmasında kullanılan *Kurultay* tekniğinden vazgeçilip yeniden *İhtiyari Uzlaşma (Permissive Consensus)*¹¹ yaklaşımına dönüş için politik açılımlar yapılması AB içindeki elitler tarafından tartışılmaya başlanmıştır (Best, 2005: 183).

Yaklaşık 2,5 yıllık bir sürede hazırlanan ve bu süreçte 11 milyon Avro kaynağın harcadığı Anayasa'nın yukarıda ayrıntılı şekilde açıklanan reddinden sonra, devlet ve hükümet başkanları 21 ve 22 Haziran 2007 tarihli Brüksel Zirvesinde onay sürecini durdurmayı ve yeni bir metin hazırlayarak reform sürecini yeniden başlatmayı kararlaştırmışlardır. Bu zirvede belirlenen takvime göre, 23 Temmuz 2007 tarihinden itibaren yeni bir Hükümetlerarası Konferans toplanmış ve Portekiz dönem başkanlığı bu vesileyle yeni bir antlaşma taslağı hazırlamıştır. Bu taslak üzerinde Hükümetlerarası Konferansın çalışmaları 3 Ekim 2007'de tamamlanmış ve Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyindeki mutabakat 19 Ekim 2007'de Lizbon'da toplanan gayri resmi Zirvede sağlanmıştır (Tezcan, 2007). Bunun üzerine 13 Aralık 2007'de Lizbon'da "*Reform Antlaşması*", *Lizbon Antlaşması (Treaty of Lisbon)* adıyla imzalanmıştır (Europa, 2008).

2004 yılında tamamlanan anayasa, tüm anlaşmaların tek metinde toplanmasını hedeflerken, yeni belgede böyle bir girişim bulunmamaktadır. Antlaşmanın içeriğine bakıldığında, (çok büyük oranda reddedilen anayasa ile paralellik göstermesine rağmen) eski antlaşmalara referanslar yapılarak AB'nin 21. yüzyılın başında 27 üye devletle daha sağlıklı ve kolay işlemlerini sağlayacak düzenlemeler, Anayasa'dakinden farklı olarak konunun uzmanı olmayan kişilerin

¹¹ 1970'lerin başında Leon Lindberg ve Stuart Scheingold tarafından Avrupa Çalışmaları alanında kullanılan ihtiyari uzlaşma kavramı, özellikle birliğin kurulmaya başladığı 1950'li ve 1960'lı yıllar boyunca bütünleşmesinin motoru rolünde olmuştur (Hix, 2005: 149). Lindberg ve Stuart *İhtiyari Uzlaşma* kavramını; Avrupa bütünleşmesini, geniş halk kitlelerinin muhalefetiyle karşılaşmayan bir elitler hareketini ifade etmek için kullanmışlardır. Onlara göre Avrupa halkları, Avrupa politikalarıyla çok fazla ilgilenmezken genel olarak Avrupa bütünleşmesinin hedeflerini destekler ve de Avrupa kurumlarını Avrupa politik alanının bir parçası olarak kabul etmektedirler. (Hurrelmann, 2007: 352). 1990'ların başından itibaren bütünleşme, derinleşme, genişleme, sosyal politika, ortak dış politika ve Anayasa gibi konulara Avrupa halklarının daha fazla ilgi göstermesiyle ihtiyari uzlaşma kavramı geçerliliğini yitirmiştir (Hooghe ve Marks, 2006: 248).

anlayamayacağı kadar karışık bir şekilde yer almıştır¹².

Lizbon antlaşmasında Anayasa'ya göre değiştirilen hükümlere bakıldığında bunların bir kısmının Anayasa tarafından getirilen yeniliklerin yok olması şeklinde olduğu, diğer kısmının da Anayasaya nazaran bir takım gerilemeler şeklinde olduğu değerlendirilmektedir¹³.

Lizbon Antlaşmasının içeriği değerlendirildiğinde karşımıza çıkan ilk olgu, belgeden anayasa kavramının çıkarılmış olmasıdır. Böylece Anayasa'daki daha sıkı bir işbirliğini arzulayan ve federalist düşünceden esinlenen bir Avrupa süper devletini çağrıştıran üsluptan uzaklaşmış oldu. Ayrıca AB bayrağı, marşı gibi ortak simgelere yapılan atıfların Lizbon Antlaşmasından çıkarılmasıyla AB ile ilgili oluşan "süper-devlet" algılamasının ve korkusunu ortadan kaldırılmasına çalışıldı (Altınbaş, 2007).

Lizbon Antlaşmasında Anayasaya nazaran ortaya çıkan gerilemeler arasında özellikle üzerinde durulması gereken konulardan biri; Anayasanın II. Bölümünü oluşturan Temel Haklar Şartı'nın metinden çıkarılmış olmasıdır. Antlaşmada sadece Şarta bir gönderme yer almaktadır. Her ne kadar hukukçulara göre, bu gönderme şarta hukuken bağlayıcı bir nitelik sağlasa da Anayasaya nazaran gerileme olduğu gayet açıktır (Tezcan, 2007). Dahası İngiltere Şarttan muaf tutulmuş (opt-out); Polonya ise, Şartın üye ülkenin kamu ahlakı, aile hukuku, insan haysiyetinin korunması, insani, ahlaki ve fiziksel bütünlük konularında yasama haklarını etkilemeyeceğine dair bir garanti elde etmiştir (Mersin, 2007: 10).

Ayrıca Anayasa'nın, Birliğin ortak politikalarını ve işleyişini düzenleyen III. Bölümünün de antlaşmada yer almadığı görülmektedir. Ancak bu noktada da gerçek bir kaybolmadan söz etmek doğru olmayacaktır; zira bu bölümdeki maddeler hali hazırdaki antlaşmalarda yer almaktadır. Nihayet Birliğin amaçları arasında yer alan serbest ve haksız rekabete referans da silinmiştir. Ancak bu ilke de hâlihazırdaki antlaşmalarda korunmaktadır.

Tıpkı Anayasa da olduğu gibi Lizbon Antlaşması'nda da Birlik için ortak politika oluşturmanın ve karar almanın kolaylaştırılması için bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bunlardan en çok dikkat çeken, Avrupa Komisyonu'ndaki temsilci sayısı 2014 den itibaren 27'den 18'e azaltılarak üye sayısının altına düşürülmesidir. Bu şekilde, üye ülkeler beş yılda bir yapılan yenilemelerle dönüşümlü olarak komiser gönderebilecekler. Yine Lizbon Antlaşmasında tıpkı Anayasada olduğu gibi Komisyon başkanının Avrupa Parlamentosunun atamasıyla belirleneceği hükmü getirilmiştir (Mersin, 2007: 4).

¹² AB Anayasası içinde, imzalanmasından sonrada (Lizbon Antlaşmasına göre çok daha basit ve tek bir metin olmasına karşın) benzer eleştiriler yöneltilmişti. Ayrıca, Lizbon (Reform) Antlaşması'nın tam metni için bkz. Avrupa, "Treaty of Lisbon Taking Europe into the 21st century".

¹³ Bu konuyla ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Mersin (2007: 7-19) "AB Reform Antlaşması (Lizbon Antlaşması)".

Altı ayda bir değişen başkanlık sisteminin kaldırılarak 2,5 yıllığına Avrupa Konseyi'ne bir başkan atanması da, Anayasadaki ile aynı olan yenilikler arasında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İngiltere'nin rahatsızlığı nedeniyle Anayasada yer alan *AB Dışişleri Bakanı* ve *AB Dış İlişkiler Servisi* yerine bir *AB Dışişleri Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi* ve AB Komisyonu başkan yardımcısına diplomatik bir servis atanmıştır. Ayrıca bu yüksek temsilci, Komisyon Başkan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanlarından oluşan Konseyin başkanlığı gibi görevleri devam ettirecektir.

Karar alma mekanizmalarında yapılan en önemli yenilik ise yine Anayasadakine paralel bir düzenleme olan "çifte çoğunluk sistemi"¹⁴ denilen düzenlemedir. Böylece üye ülkelerin yüzde 55'inin (27 üye ülkeden 15'i), nüfus olarak ise yüzde 65'inin oyu ile kararların alınması öngörülmüştür. Yaklaşık 50 politika alanında veto kullanımı kaldırılırken, dış politika, vergi ve bütçe gibi hassas alanlarda oy birliği geçerliliğini sürdürmektedir (Altınbaş, 2007). Aynı çerçevede Anayasada ilk kez karşımıza çıkan, Komisyonun bir teklif hazırlaması için bir milyon yurttaşa tanınan yurttaş girişimi de Lizbon Antlaşmasında yerini korumuştur. Yine yeni antlaşmada Birliğin tek tüzel kişiliğinin de korunduğu görülmektedir. Bu durum, hâlihazırdaki üç sütunun birleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Fransa ve İngiltere'nin talebi üzerine ikinci sütunun uluslararası karakteri daha da güçlendirilmiştir (Tezcan, 2007).

Son olarak kurumsal çerçevede ulusal parlamentoların rollerinin güçlendirildiğini Lizbon Antlaşmasında, AB düzeyindeki bir teklif ya da metni incelemek için ulusal parlamentolara tanınan 6 haftalık süre 8 haftaya çıkarılmıştır. Ayrıca ulusal parlamentoların basit çoğunlukla itiraz etmeleri durumunda Komisyon teklifini değiştirecek veya geri çekecektir. Güçlendirilmiş işbirliğiyle ilgili hükümlerin yeni düzenlemede ana hatlarıyla korunduğunu da belirtmek gerekir. Hatta sosyal politika ve cezai konularda adli ve polis işbirliği gibi alanlarda güçlendirilmiş işbirliğiyle ilgili şartlar daha da yumuşatılmıştır. Ayrıca İngiltere'ye rağmen savunma konularında işbirliği de korunmuştur (Tezcan, 2007).

6. SONUÇ

Bugün hali hazırda mevcut olan tüm Topluluk Antlaşmaları, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararlarıyla Birliğin Anayasası olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulduğu ilk günden beri sürekli bir gelişim içinde olan Topluluklar, Maastricht Antlaşmasıyla üç sütunlu yapının bir alt birim haline dönüşmüş ve resmen Avrupa Birliği kurulmuştur. İlk sütunla birlikte AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) daha sağlam bir temele oturtulmuş ekonomik ve parasal birlik konusunda somut adımlar atılmasına yönelik hükümler getirilmiştir. Ekonomik ve parasal birlik dışındaki; bölgesel politika, eğitim,

¹⁴ Polonya'nın itirazları üzerine, bu yeni sistemin uygulamaya konmasını 2014 yılına kadar ertelenmiştir. Ayrıca 2014 yılından 31 Mart 2017'ye devam edecek olan bir geçiş süreci boyunca herhangi bir ülke Nice Antlaşmasının kuralları çerçevesinde oylama talep edebilecektir (Mersin, 2007: 5).

istihdam, istikrar ve büyüme, enerji, rekabet, haberleşme, ortak ticaret ve tarım politikası gibi topluluk politikalarını da kapsayan bu ilk sütunda üye ülkeler genellikle nitelikli çoğunlukla karar aldıkları bir uluslarüstü yapı olarak AB bütünleşmesinde önemli mesafe kat etmişlerdir. Fakat tüm bu yeni düzenlemeler ve bunu takip eden diğer antlaşmalar ile daha da gelişen ve sürekli çetrefilleşen yeni yapı, konunun uzmanı olmayan kişiler tarafından içinden çıkılmaz bir hal almıştır (Aytuğ, 2006: 192). İşte bu noktada AB'nin halktan uzaklaştığı ve Avrupa halklarıyla kopuk bir elitist oluşum olduğu eleştirilerinin de etkisiyle Birlik, hem Avrupa halklarına yakınlaşmak, hem de 2004 deki büyük genişlemeden sonra ortaya çıkan yapının daha sağlıklı işleyebilmesi için, mevcut antlaşmalardan oluşan AB anayasal yapısını sadeleştirip tek bir metinde toplamak için “*Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşmayı*” hazırlamıştır.

Anayasanın hazırlanması sürecinde kurucu antlaşmalarda yapılan sürekli yenileme ve düzeltmelerden çıkarılan derslere istinaden ve özellikle, Amsterdam ile Nice Antlaşmaları'ndan elde edilen sonuçların mütevazı olması sebebiyle Hükümetlerarası Konferans tekniğinin başarısı sorgulanmaya başlamış, böylece Temel Haklar Şartının hazırlanmasında kullanılmış olan Kurultay tekniğinin Avrupa için temel bir metin olması planlanan Anayasa taslağında kullanılmasına karar verilmiştir. Kurultay'a gerek üye ülkelerden gerekse o zamanki 13 aday ülkeden temsilciler katılmış, olabildiğince geniş tabanlı ve demokratik bir katılım sağlanmaya çalışılmıştır.

12 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Anayasa'nın yürürlüğe gireceği tarih olarak Anayasal Antlaşmada 1 Kasım 2006 belirtilmiştir.(madde IV-447) Ancak Anayasa'nın yürürlüğe girebilmesi için tüm üye ülkeler tarafından onaylanması gerekmektedir. Çalışmada ayrıntılı şekilde değerlendirildiği üzere Fransa ve Hollanda'daki halkoylamalarından “Hayır” sonucunun çıkması üzerine önce süreç dondurulmuş 2007 yılına gelindiğinde ise yeni bir antlaşma yapılmasına karar verilmiştir.

Yeni Antlaşma hazırlanırken her ne kadar mevcut Anayasa taslağının getirdiği önemli düzenlemelerin çok büyük bir kısmı korunmuş olsa da, Lizbon Antlaşmasının hazırlanması sürecinde *İhtiyari Uzlaşma* düşüncesine dönülmesi ve Birliğin tekrardan elitist bir yapı içinde kararların alındığı ve geleceğinin belirlendiği bir konuma sürüklenmesi Avrupa'daki demokrasi açığıyla ilgili haklı eleştirileri kuvvetlendirmiştir. Ayrıca mevcut antlaşmanın konunun gerçekten uzmanı olmayan kişiler tarafından anlaşılmasının oldukça zor olması sebebiyle, Birlik halktan kopuk olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Bununla birlikte, Lizbon Antlaşmasıyla, 27 üyeli AB'nin önümüzdeki dönemde daha iyi ve etkin bir şekilde yönetilmesi için gerek duyulan reformları içermesi AB'nin tarihsel gelişimine bakıldığında mevcut süreç ile uyumlu olduğu gözlenmektedir.

Bugün gelinen noktada, Lizbon Antlaşmasının 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanmasının hemen akabinde 17 Aralık 2007 de Macaristan'ın onaylamasıyla başlayan süreçte sırasıyla Slovenya, Malta, Romanya ve Fransa tarafından onaylanma süreci tamamlanmıştır. Diğer ülkelerinde onaylama sürecini 1 Ocak 2009'a kadar tamamlaması hedeflenmektedir. Lizbon Antlaşmasının bir yol

kazasına uğramaması için İrlanda hariç tüm üye ülkelerde Parlamento kararıyla onaylanması planlanmaktadır. İrlanda'da ise mevcut anayasaları nedeniyle Antlaşmanın halkoylamasına gitmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Altınbaş, D. (2007). “Lizbon Anlaşması İmzalandı: Avrupa'da Demokrasi Sallantıda”, ASAM Günlük Değerlendirmeler 18.12.2007. <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1896&kat2=1> (29.12.2007).

Aytuğ, H. K. (2006). Avrupa Birliği Anayasa'sının Türkiye'de Sosyo-Politik Yaşam Üzerine Olası Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Best, E. (2005). After the French and Dutch Referendums: What Is to Be Done?. *Intereconomics*, Hamburg: July/Aug, Vol. 40, Iss. 4: 180-186.

Burgess, M. (2004). Federalism. İçinde A Wiener and T. Diez (Der.) *European Integration Theory*, :25-44. Oxford University Pres.

Çelik, İ. (2005). *AB Anayasası ve İlgili Mevzuat*, Savaş Yayınları, Mart 2005.

Dinan, D. Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Birinci Cilt. Çeviren: Hale Akay, Kitap Yayınevi, Nisan 2005,

Editorial, What is Going on at the European Convention. *Common Market Law Review*, Cilt 39: 677-681.

Eurobarometer (2005a). The European Constitution post-referendum survey in The France, June.

Eurobarometer (2005). The European Constitution: Post-referendum Survey in The Netherlands, June.

Europa, (2008). “Treaty of Lisbon Taking Europe into the 21st century”, http://europa.eu/lisbon_treaty/take/index_en.htm, (01.01.2008).

Evrar, Ş. (2005). Avrupa Birliği'nde Anayasal Hareketler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal. Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Hix,S. (2005). The Political System of European Union, The European Union Series. General Editors: Neill Nugent, William E.Paterson, Vincent Wright, Second Edition, Palgrave Mamillian.

Hoffman, L. (2002). The Convention on the Future of Europe-Thoughts on the Convention Model. *NYU, Jean Monnet Working Paper*, November.

Hooghe L. ; Marks, G. (2006). Europe's Blues: Theoretical Soul-Searching after the Rejection of the European Constitution. PSONline www.apsanet.org. April.

Hurrelmann, A. (2007). European Democracy, the ‘Permissive Consensus’ and the Collapse of the EU Constitution, *European Law Journal*, Vol. 13, No. 3, May: 343–359.

İKV, Avrupa Anayasası İzleme Çizelgesi. <http://www.ikv.org.tr/pdfs/anayasaizlemecizelgesi.pdf>, (21.12.2007).

Jachtenfuchs, M. (2002). Deepening and Widening Integration Theory. *Journal of European Public Policy* 9:4 August 650-657.

Kahraman, S. (2003). Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası. İçinde M. Kar ve H. Arıkan (Der.), *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması*: 349-372. Beta Yayınları, İstanbul.

Karakaş, Y. (2002). Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon Siyasal Kitabevi.

Kırkpınar, N. (2005). Avrupa Birliği-Türkiye Bütünleşme Sürecinde Türkiye'nin Ulusal Egemenlik Anlayışında Ortaya Çıkacak Değişimler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal. Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kumrulu, G. (2003). Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Bahar.

Mersin, E. (2007). AB Reform Antlaşması (Lizbon Antlaşması), TÜSIAD, Ekim, TS/BXL/07-19.

Miller, V. (2005). The Future of the European Constitution. *House of Common Library Research Paper 05/45*, 13 June.

Öztan, E. (2005). Avrupa Anayasası Antlaşması. İçinde, D. Dinan (Der.) *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*: 86-97. Kitap Yayınevi, Birinci Cilt, İstanbul Nisan.

Rosamond, B. (2000). Theories of European Integration, Palgrave.

Sangiovanni, M. E. (2006) Debates on Euroean Integration A reader, Palgrave, Macmillan.

Stubb, A. (2002). Debating the Future of the European Union: From Laeken to IGC 2004. İçinde. From Union to Constitution? Debating the Future of the EU: 65-71. NO:23,

Tezcan, E. (2003,a). "Avrupa Birliği Anayasası ve Öngördüğü Yenilikler", *STRADIGMA.com Aylık Strateji ve Analiz e-dergisi*, Eylül 2003, <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&sayi=6&no=29>, (01.04.2006).

Tezcan, E. (2003,b). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mekanizması: Üye Devletlerin Rolü Üzerine Değerlendirmeler. İçinde Dedeoğlu B. (Der). *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*: 65-83. 3.Baskı Boyut Kitapları, İzmir, Ekim.

Tezcan, E. (2004). Avrupa Birliği Anayasasının Doğuşu ve Öngördüğü Yenilikler, *Avrasya Dosyası*, Yaz, Cilt: 10, Sayı: 2: (231-261).

Tezcan, E. (2007). "Reform Antlaşması Tamam, Stradaki Gelsin!", Usak Stratejik Gündem, 25.10.2007.<http://www.stratejigundem.com/yazarlar.php?id=818&type=12> (28.12.2007).

Uygun, O. (2005). Avrupa ve Türk Anayasası: Temel İlkeler Yönünden Genel Bir Değerlendirme. *Anayasa Yargısı*, Ankara, Nisan.